

Streszczenie pracy doktorskiej

mgr Łukasz Kossacki-Lytwyn

RESPUBLICA TARNOVIENSIS Studium nad mieszczaństwem tarnowskim w dobie książąt Ostrogskich 1603 – 1635

Pierwsze dekady siedemnastego wieku stanowią jeden ze słabiej rozpoznanych okresów w dziejach miasta. W 1603 roku doszło do formalnego podziału hrabstwa tarnowskiego pomiędzy dwoma synami ks. Konstantego Wasyla Ostrogskiego. Dział okazał się trwały i został ostatecznie zniesiony dopiero w połowie osiemnastego wieku. Za datę końcową przyjęto śmierć Teofili Ostrogskiej wdowy po księciu Januszu.

W omawianym okresie mieszczaństwo tarnowskie wielokrotnie określało swoje miasto mianem *Rzeczypospolitej Tarnowskiej*. Celem niniejszej pracy było zweryfikowanie, jak w rzeczywistości wyglądało życie w ówczesnym Tarnowie i czy było mu blisko do pięknej idei kryjącej się pod wspomnianym hasłem. Miasto było średniej wielkości ośrodkiem nieprzekraczającym wraz z rozległymi przedmieściami trzech tysięcy mieszkańców. Większość spośród wymienionych żyła jednak nie w obrębie murów miejskich, ale na przedmieściach. Te z kolei dzieliły się na przedmieścia miejskie oraz zamkowe (pozostające pod jurysdykcją zamku). Z wyjątkiem obiektów sakralnych, dominowała niska zabudowa drewniana. Miasto było otoczone murem miejskim, który nie był jednak od kilku dekad poważnie remontowany. Ponadto wykazano występowanie czternastu kamienic w obrębie rynku, jak również ostateczny upadek miejscowej łaźni.

Mieszczaństwo i przedmieszczaństwo tarnowskie trudniło się przede wszystkim rzemiosłem. Pomiędzy 1603 – 1635 roku odnotowano ponad dwustu pięćdziesięciu rzemieślników. Popularnym kierunkiem była migracja na przedmieścia jurysdykcji zamkowej. Udowodniono przy tym, iż osiedlający się tam rzemieślnicy pozostawali członkami korporacji tarnowskich, nie spadając do grona partaczy. Spora była również grupa osób zajmujących się handlem na dużą skalę. Dokumentacja notuje dwadzieścia trzy tego typu osoby, prowadzące swoje interesy głównie na kierunku węgierskim oraz śląskim. Większość kupców stanowili Szkoci, którzy w bezprecedensowej liczbie osiedli na terenie miasta. Niniejsze badania pozwoliły na przesunięcie Tarnowa do grona największych kolonii szkockich w I Rzeczypospolitej. Zachowany materiał źródłowy pozwolił także na stwierdzenie formowania się w ówczesnym mieście gminy żydowskiej. Zaskakuje daleko idąca wymiana elit. Większość spośród rodzin radzieckich nie posiadała więzi pokrewieństwa lub powinowactwa z rodzinami, których członkowie zasiadali w radzie miejskiej w dobie Tarnowskich. Odnotowano także sporą grupę duchownych wywodzących się ze środowiska mieszczaństwa i przedmieszczaństwa tarnowskiego, a także pojedyncze przypadki nielegalnego przenikania do stanu szlacheckiego.

Stwierdzono szereg oznak degradacji miasta (m.in. wskutek utraty rezydencjonalnego charakteru zamku tarnowskiego), jak również niewielką rolę mieszczaństwa w czasie procesu elekcji władz miejskich (w szczególności w trzeciej dekadzie siedemnastego wieku). Nie doszło w Tarnowie również do powstania formalnej reprezentacji pospółstwa w postaci trzeciego ordynku.

Mieszkańcy szeroko rozumianego Tarnowa reprezentowali za to stosunkowo wysoki (w porównaniu z innymi miastami województwa sandomierskiego) poziom kultury materialnej. Za cechę wyróżniającą należy uznać powszechne posiadanie droższej odzieży, czy broni także wśród średnio-zamożnych rzemieślników. Z drugiej jednak strony miasto nie realizowało żadnych większych inwestycji publicznych. Życie towarzyskie mieszczaństwa koncentrowało się na aktywności religijnej oraz prostych rozrywkach zapewnianych przez karczmy. Niski był poziom kultury intelektualnej, czego dowodem są nieliczne wzmianki na temat książek.

Reasumując należy uznać, iż idea *Rzeczypospolitej Tarnowskiej* nigdy w ówczesnym Tarnowie nie została zrealizowana. Społeczeństwo Tarnowa w omawianym okresie stanowi kolejny przykład ograniczonych możliwości mieszkańców miast prywatnych w I Rzeczypospolitej.

